

Tuwaŋuä, Poli iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä äqäkqe **Yätamäkqä kukŋuä hiŋuiqänjä iquvi**

Poli iqu eqä-huänjä iu äkitä, qua aanjä naqänänjä Yu-lopqä tänjä inginyqä kinganä äwätäqänğa, iqu anjä-himqä Pilipai, qua naqä Masendoniya iu ätimäütä, kukŋuä äŋgui awä ätumiŋqe. (Wäuŋuiŋqä 16:8-15 hiŋuä qundŋqä.) Qänakndaŋi, iqu anjä-himqä huiuiŋqä uwqanğa, iqueni guä qe äkiqiyäukuwi. Iqu guä e äpmeqänğaŋi, kukŋui, ämaqä hŋqua, Pilipai pmeqä iquauqä quuvqä heqiyqä, qui iwimäkŋŋqä itqätanġuwiŋqä, qätä äwiyäqe, tuwaŋuä tä, i äqäkqe. Injäqe tuwaŋuä, iqu Pilipai pmeqä iquauŋqä äväwqatkqä tque, a ätäutaqänğaŋi, ne hiŋuä tii äqunänju. Haŋä-iqä Poli iquesä, qutä, qäyä äwimakqä-qe, Poli iqu äwqä haŋä mäwiyyä itä, Jisasi Iquenyqä quuvqä kiinjä eqiyätäqetaŋi, aquvänä itä äpmamiŋqe.

Hiŋuiqänänji, Poli iqu nätmätqä huiuiŋqä äwa itqätanğa, Pilipai pmeqä iqua mbqä hui, ique yätamäkqä wipŋqä ätnämäukuwi. Itanġi tuwaŋuä täŋqe, Poli iqu, quwqä yätamäkqenqä, 'änġuiqä' ätuätä äqäkqe. Inji huizi, iqu guä pmetanġqenqe, qu kŋuä kuapänä indqänäpu, äwqä haŋä mäwiŋqä yätŋqe, iqu iquauqä quuvqä heqiyqe, yänänänqŋqä iwimäkätŋqä äqäkqe.

Itanġa Poli iqu iquauŋi, Goti Iqu nätmätqä naqänänjä äwikqenqä ätuätä äqäkqe. Nätmätqä ii, häŋjä-pmeqä häŋi, qu Kraisi Jisasi Iquesa ämakuwä iyyi. Inġ, qu nätmätqä ii ämakuwi, qu Mosisi Iqueqä kukŋuä-suqä iu qänaknä imiŋuwita ma, Jisasi Iquenyqänä quuvqä eqiyäpiyä iutayi. Itanġa Poli iqueqä äwiŋqe, Pilipai pmeqä iqua, Kraisi

Iqueqä suqe mapɲqä iɲqeyi. Kraisi Iqu, “Nyi ämaqä naqä-qunjqä” kjuä indqänätä, Iqueqä äwiɲqä iunqänä qänaknä miqä imiɲqe. Oeyä. Iqu Iqueqä-kiuä mäнди äkittqänätä, wäunqä Goti Iqu Ique äwikqenä imäkkqe. Ga Poli iqu tiɲjä-pqe ätuätä äqäkqe. Qokä-apäkä Kraisi Iqutä naqä-qakuänä ämuäɲnäpiyä iqua, qu äwqä hanjui, Goti Iquesa ämepu, yeeqä kuapänä iqäɲqäüä.

Ne tuwanqä tä a ätäutaqänqani, ne näqɲqe, tiɲjä hiatuɲqe. Qokä-apäkä Jisasi Iqueqä yoqenqä aɲä-himqä Pilipai iu äqänätqätanqawä iquaunqe, Poli iqu kiɲjä äyä äwiɲmiɲqe.

Poli iqu, tuwanqä tquenqä kukjuä ätkqenqä

¹ Nyi Poli iqundä, itanqa Timoti iqutä, Kraisi Jisasi Iqueqä wäunqä anä imäkätqänqäueä iquve, ye tuwanqä tä, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuäɲmbiyitani, Goti Hanjuwä Iqueqä qokä-apäkänä epu, aɲä-himqä naqä Pilipai iu äpmerjuwä iquenqä äväwqatque. Tuwanqä, ye henqänä maqiyqä ique, ämaqä he ämeyätqänjuwä iquaunqätä, itanqa ämaqä hiyaqä awä iqi wäunqä huitanjä-huitanjä imäkätqänjuwä iquaunqätä, äväwqatque. ² Goti Hanjuwä Apiqutä, itanqa neqä Naqä Jisasi Kraisi Iqutä, qeqä imänqeta äɲguä etapäsinyä, heqä äwqe hanqä imbu pmetɲqä emäqinyä.

Poli iqu, Pilipai pmeqä iquaunqe, ‘änquiqä’ ätukqenqä

³ Nyi henyqä kjuä indqänätmänqani, Goti Hanjuwä Iquenqä, “änquiqä” ätuätɲqe. ⁴ Nyi Iquenqä henyqä itmä, yatɲqä ävätmä iunqä, qanyä mäwqä, yeeqä aanjä kuapänä itmä ävätmä. ⁵ Nyi iɲqä, hiɲgi miqä itqänjä. Hiunqä kiɲqänänjä iuta ti iqa täɲqanqe, he enyqä miqä, Goti Iqueä

kukŋuä äŋguä we-huŋqä-täŋi, nyi awä tumqenqä yä-tamäkqä änyiyätqäŋuwä iutayi.* ⁶ He suqä iinjä imäkätqä-taŋguwitaŋi, Goti Hanjuwä Iqu, heyaqä quuvqä yäpä imä wäuŋuä ae emäkätqätangqä iuŋqe, nyi näqŋqä ti-injä ämeqä. “Iqu wäuŋuä ii imäkqe, mävuqatämäuqä, yqänä imäkqa äwätŋqe, qäpŋi Kraisi Jisasi Iqu, aŋgumä äquvepätqäŋga, hiäniqeqä.” ⁷ Nyi ŋqä äwqä tämdaŋi, henyqä aañä kuapänä änyinätŋqetaŋi, henyqä kŋuä iinjä indqänätmä, Goti Hanjuwä Iqueri, ‘äŋguiqä’ ätquäqe, ii jänänänji. Quati tiinjä dutayi. Nyi wäuŋuä äŋguänänjä Goti Iqu ändapqke, imäkqämqenqä yätamäkqä änyiyätqäŋuwä iutayi. Yätamäkqe, nyi täqi guä pmetangatä, itaŋga kukŋuä äŋguä we-huŋqä-tänjä iuŋqä himä-wiuŋqä iquau, määndi äkittqiyätmä, “Ii kukŋuä naqä-qakuiqä” motque-qangatä, änyiyätqäŋuwä iutayi. ⁸ Kraisi Jisasi Iqu, henyqä aañä kuapänä äwinyätŋqä-paŋi, nyi-pqe inä änyinätä, itaŋga he hiŋuä maeqänmqä diŋqe, aañä kuapänä änyinätqäuä. Nyi ŋqä änyinqä duŋqä ii etqäqenqe, Goti Iqu näqŋqä eä, “Ii naqä-qakuiqä.”

⁹ Nyi, Goti Hanjuwä Iqu heŋi, tii emäkätŋqä yatŋqä ävätŋqe. Hiqä suqä ämaqeunqätä, Goti Iquenqätä äwiŋqä iqu, naqänänjä imänŋga wätŋqätä, he näqŋqä äŋguänä mapŋqätä, itaŋga he suqä äŋguinqätä, quvqenqätä iwäsäuqäpŋqe. ¹⁰ Inji he suqä äŋguinqä enŋaŋgi, a ätäupu, nätmätqä eeqänänjä imäkäpiyä iuŋi, äŋguinä imäkqäpŋqe. Tiinjänqäuä. Hea Kraisi Iqu aŋgi äquvepätqäŋgaŋqe, he suqä quvqä hui maeqä, ämaqä aañä äŋguänänjuenä pmetanŋpiyä. ¹¹ He Jisasi Kraisi Iqueä yätamäkqetaŋi, suqä jänänänjinä imäkquenä hiätanŋpiyä. Nyi Goti Ique yatŋqä iinjä, tiinjinqä ävqä. Ämaqe, he iinjä äyä pmetanŋä eqämbiyi, Goti Iquenyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe haqeqä muämäuqäpŋqänänjä.

* 1:5 Pilipai 4:10-19

Poli iqu guä pmetangqä-qe, kukñuä änguä we-huñqä-tänjä iqu, naqänänjä äwqenqä

¹² Ñqä nyämaqäüä, he näqñqä yasämä mapñqänä, nyi awä etmqe. Nyi guä pmetangqä-qe, kukñuä änguä we-huñqä-tänjä iqu, qua iqi mäpäwiqä, yesäwä vqeta yänänäqñqä ätqäüä, im-imä naqänänjä tiinjä qe äwqi.

¹³ Nyi hanjä-iqä ii ämakqenqe, ämaqä mäkä-iqä, qu ämiqä naqä iqueqä anjä ämimiñuwä iquatä, itanga ämaqä huizi iquatäñi, nyi Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyäqangqeta guä engangqenqe, qu näqñqä ekuwi. ¹⁴ Itanga nyi guä pmetangqetani, ämaqä, Naqä Iquenyqä quuvqä heqiyqä kuapänänjä hñqua, Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, ämaqä huizi duñqä zä miqä pemä ipu, Goti Iqueqä kukñui awä ätätqänjuwi.

¹⁵ Naqä-qakui, ämaqä iutanjä hñqua, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwi, tiinjä dutayi. Ämaqe iquau wivändpñqä winyätangqä-qe, qu nyivändqangä äqumbiyitani, nyiñqä kñuä quvqä ämepu, wiuñqä ipu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjä. Huiziqua, iinjä hmanji. Iqua kñuä iqä änguä ämepu, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjä. ¹⁶ Goti Iqu wäñhui, nyi kukñuä änguä we-huñqä-tänjä iqueqä mäkä-huñqä iquau mäñdi kittqämqä atäñuä ätenjikqenqä näqñqä ämepu, nyinyqä aanjä kuapänä äwinyätä, Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjä. ¹⁷ Ämaqä nyiñqä wiuñqä itqänuwä iqua, qämä-qämä ipu, nyi ämanqutäpñqenqä Kraisi Iquenyqä kukñui awä ätätqänjä. Ii itqänjuwi, nyi hanjä-iqä ämetmä guä ae qäyä pmetangä, quvqä iinjä imäkäpiyi iutani, hanjä-iqä naqänänjä ändapqa upuñqä itqänjä. ¹⁸ Ämaqä iinjä, quwqä kñuä iqä imñi, hñqua kñuä äñgui metangä, ä hñqua iinjä mämeqä eänjuwi, nyi kukñuä matqä imä. Qu eeqäpnä Kraisi Iquenyqä awä ätätqänjuwinqe, nyi ñqä äwqä tämdani aquvänänä itqänjä.

Poli iqu, äpäkoñqenqätä, hñjä-pmeñqätä, kñuä

indqängqenqä

¹⁹ Auä nyi aquvänä äpakänäni, tiinjäqä iqa uwqämä. He nyi yätamäqä nyipnqenqä, tääqä tätqätanguwä iutatä, itanga Jisasi Kraisi Iqueqä Dnjä Änguä Iqu-pqä, yätamäqä inä nyiyätqätangqä iutatäni, Goti Iqu yätamäqä änyiyätä, hanjä-iqä eeqäpnänjä ämetnqe, huätä manmäuniqenqä, näqñqä enänä. ²⁰ Iinjäqä, nyi nqä qeqä-quuvqä tämñi, knuä iqä aanjä yänänäqñqe, tiinjä indqänätqänjä. Nyi nqä wäunui qui mimäqä imqä diñqe, suqä quvqä imäkätmä, womba mämaenqä pa imä. Nyi kukñuä awä huizi zä miqä yänänäqñqä ätqäumä ätqa äquvepätñqäpanji, guä äpmamä-pqängani, awä yqänä ätmitmqä-qae, Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä yqänä mamäuqämniqe. Inji nyi hänjä yqänä äpmamitmqä, ä ae äpakonmqänga, nyi Kraisi Iqueä yoqe, haqeqä yqänä matnämäuqämniqe. ²¹ Nyi knui, tiinjä ämetqänä. Nyi mapäkonqä hänjä äpakä äpmenqe, nyi Kraisi Iqueqä yoqe haqeqä ämamäuqämä. Itanga nyi äpakonmqängani, qua täu quvqä tä äpmenqäpa mäpmeqä, aanjä änguänänjä pmetmniqeqä. ²² Inji nyi qua iunji, hänjä yqänä äpmamitmqä sätäti, nyi Kraisi Iqueqä wäunui, häukuä-tänjäqä imäqämqä. Inji nyi maqñqe, äsqüenyqä nyinyänquti? ²³⁻²⁴ Nyi nätmätqä tquaqiñi, änä miwäsäuqä imä. Nyi quami tänja tä äpmenqä täunji ävämetmä, Kraisi Iqutä qäukuä yänji anä pmenqä iqäqe, qua täu äpmenqä iunji ämawqätäuä. Nyi iinjänqä nyinjängqä-qe, hänjä äpakä äpmamä, he yätamäqä heyqe, ii änguä eä. ²⁵ Iinjñqe, nyi knuä ae ämetmä, näqñqä tiinjä enä. Nyi maqänä mapäkonqä, hänjä yqänä pmamqänä. Nyi hesä äpakä äpmetmitani, he Goti Iquenyqä quuvqä yänänäqñqä eqiyäpu, yeeqä ipu pmetpñqä, yätamäqä heyqämä. ²⁶ Tiinjä-pqä inä eä. Kraisi Jisasi Iqu nyiñi, henyqä angumä indmeqangutqängani, he nyinyqä yeeqä ipu, Iqueqä yoqe, huizi ämamäutqänjuwä-

pa mämamäüqä, aarjä haqä yätu mamäupnuwi.

Goti Iqu ne hiñuinäñi, Kraisi Iqueqä yoqä ämetanitanji, hanjä-iqä metunquä-pqe naqänänä

²⁷⁻²⁸ Hanjä-iqä äki-äkitanji emeqanğqenqä, maqänä ävaqusqäyämepu, Kraisi Iqueqä kukñui mävuqatämäüqä, qänaknä ipu pmetpñqe. He iinjä imäkäpu pmetanğuwä iqiñi, nyi hiñuä maeqänmqä, ä kiñä nämda qanyä kukñuinä qätä wimqä etanğutqe, nyi henyqä näññqä tiinjä emä. He, hiqä qeqä-quuvqä naqä-hñqunä imbu, ämaqä quvqenä etqueqanğuwinqä zä miqä, huiwi naqä-hñqunä imbu, kukñuä äñguä we-hunqä-tänjä iquenyqänä quuvqä heqiyqäpñqänä yänjä äqänätqänäuä. He iinjä imäkqanğuwitanji, ämaqä quvqenä emäqkä iqua, näññqä tiinjä hipnä. Quwqä-quwänqce, quvqä iinjä emäkquwä-qae, yuuwä tämbñqäuä. Injäqe, heñi, Goti Hanjuwä Iqu yätamakqä eyätä, hänjä emäkäqumuatänqiyä. ²⁹ Nyi ii etqäqe, tiinjñqä etqä. “Goti Iqu heñi äñguä emäkätä, hiñuinäñi, he Kraisi Iquenyqä quuvqä eqäpñqänä maeqänqä yänä, oee, Iqu he Iqueqä yoqä ämepiyitanji, hanjä-iqä mapñqä-pqe, hiñuinä inä eqänänä.” ³⁰ Iinjñqe, ämaqe he quvqä etquetqätanğä hanjä-iqä ii ämetqänjuwi, ii nyi hesä Pilipai iu anä äpmenänğa meqanğä äñqänğuwä-ma, ämetqänjä. Guä äpmam-pqä täunji, nyi hanjä-iqe inä meqanğqe, he qätä äyä äwiyänjä.

2

Hiqä ämaqä huizi dunqe, “Qu ämanğutäuänäuä” kñuä metanğpu

¹ He Kraisi Iqutä ämuänmbiyä iutanji, yänjänäqñqä imäknätqänjuwäta? Iqu henyqä winyätanğqä iutanji, hiqä äwqe, hanjuä enyätñqäta? Hiqä quamä pmeqä iunji, Dñjä Äñguä Iqutä anä äpmetqänjuwäta? He hiqä-hiuänqce,

huäqä äumäknäpu quvqä mitquatñqä itqäjüwäta? ² He yatñqä iinjä iquauñi “Iñqä” tqangpçe, nyi yeeqänänä nyimäkpñqä diñçe, tiinjä iqangpu. Heqä kñuä indqänqä imñi, kñui naqä-hñqunä meqä epu, suqä ämaqenqä äwiñqä iqueñi, yänä-mänä mämeqä asänä ämapu, itangga hiqä qeqä-quuvqä imñi, naqä-hñqunä metangpu. ³ He hñqunä-hñqunä naqä imänäpu, hiqä ämaqä huizi duñi mändi äkittqiyäpu, heqä yoqe haqä mämaenqä pambu. He hñqunä-hñqunä mändi äkittqiyenäpu, hiqä ämaqä huizi duñçe, “Qu ämañqutäunäüä” kñuä iinjä metangpu. ⁴ He kñui, quama pmeqä äñguä hiqä diñqänä, mindqänqä pambu. He hñqunä-hñqunä, ämaqä huizi iuqä-pqenqä inä indqänqangpu.

Suqä Kraisi Iqu ämänätquakqenqä

⁵ Hiqä kñuä indqänqçe, hui-hui mindqänqä, Jisasi Kraisi Iqu indqänmiñqä-pa indqänqangpu. ⁶⁻⁷ Iqu Goti Naqä-qakuä-qu eäqä-qe, Iqu Goti Iqutä asänä pmeqänqçe, kñuä iinjä yänänäñqä mämeqä itä, yoqä naqetä yänänäñqetä ävquatämäutä, wäunüä-wiyqä hiñginqä etä, ämaqä qua täunä iqune enqä-pañä ekçe. ⁸ Iqu ämaqä-qu eätä, Iqueqä-kiuä mändi äkittqänätä, Goti Iqueqä kukñuä ee-qäpnäñi, qänaknä iqa äpqänjaqänäqçe, äpäkonätñqä iunä ätimäuqçe, zä-huätatä äunätä äyä äpäkonqçe. ⁹ Iqu iinjä imäkmiñqetani, Goti Iqu Iqueñi, ämaqä huiziuqä haqä yäñi äpmuatetä, ga Iqueqä yoqä Jisasi, yoqä huizi-huiziñi ämäwqätäuqänqä äqonä pmetätñqä äpmuatekçe. ¹⁰ Iqu Iqueñi tiinjñqä äpmuatekçe. Qu qäukuä yäñi äpmeñuwä iquatä, qua täunä iquatä, qua yäpä mäñgisañä iquatäñi, qu eeqäpnä Iqueqä yoqe haqeqä ämatnämäupu, qonä woktäuqäpnqänänyä. ¹¹ Qu Ique qonä äwoktäupu, tiinjä tqäpnqçe. “Jisasi Kraisi Iqu, eeqänänjuneqä Naqä-queqä.” Qu iinjä imäkäpu, Goti Iqueqä yoqe, haqä mamäuqäpnqänänyä.

He ämaqä qua täutaŋä iuqä awä iqini, we-huŋqä-täŋä pmetpŋqä

¹² He nyi kuapänä änyinätŋqäuä, Kraisi Iqu suqä iinjä ämänätquakqetani, nyi maŋä tiinjä etqä. Nyi hesä anä pmetanŋani, he kukŋuä eeqäpnä qänaknä imiŋuwä-pa, nyi hma etanŋqä-pqänŋanä-qe, quanŋä päkŋqänqä zä ipu, Goti Ique yäpä iqi vqanŋpi, Iqu heŋi anŋumä änyä-hänä emäkqanŋuti, häukuä wiqä-tänä hipŋqänä yänä qänŋanŋpu. ¹³ Goti Iqu heyaqä yäpä imä äpme, he Ique yeeqä iwimäkŋŋqe, suqä Iqu äwinyänŋe imäkqänŋqä, evauqumuatätqäuä.

¹⁴ Inji nätmätqä eeqänänä imäkäpiyä iuŋi, hmbinyqä maŋä ätnäpu kukŋuä mäkä maqäyäuŋqä, qeiqinyä äpmapu imäkqanŋpu. ¹⁵⁻¹⁶ He iinjä äpmeŋuwi, ii he Goti Iqueqä ymeqä jänänŋuenä epu, suqä quvqä hui maeqä, anŋuanänä hiätpnä. Itanŋa he kukŋuä hänä hea ique-ique pmeqä-tänä iqueŋi, mälvquatämäuqä a yänänänŋqä äqätänŋuwi, ii he ämaqä qua täuŋi, suqä anŋui ävquatämäuŋu, quvqä du-mända äwätqänŋuwä iuqä awä iqini, he we-huŋqä-tänä pmetpnä. Inji hiunji Kraisi Iqu qua täuŋqä anŋumä äquvepätqanŋani, nyi heyaqä suqä iinjŋqe, yeeqä aanä kiinjä itmä, näqŋqä tiinjä emniqe. “Nyi qutä äpmamä wäunŋuä dŋä huqä iqa äpäŋŋqe, hiŋgi yeemqä itŋqä manä.” ¹⁷ He quuvqä eqäpiyita hanä-iqä ämetqänŋuwi, ii he Goti Iquenyqä hiqäva enqä-ma äqänätqänä. Inji, qu nyi pizqä bäsqanŋuwitanŋi, nyaqä häneqe, wainqä tŋänqä* eä, hiqäva he äqänätqänŋuwä itä qäsänŋi, hiqäva qänänŋuti? Iinjä sätäti, nyi yeeqä itmä, hesä yeeqä anä yanique. ¹⁸ He nyi iqanŋqä-ma, iinjä ipqe, nyitä yeeqä anä yanique.

Timoti iquenyqätä, Epaplotitisi iquenyqätä

---

* 2:17 A Täuqä 15:7

¹⁹ Nyi Naqä Jisasi Iqu hiñuinä ñqänğangutqe, tiñjä imäkmqä änyingji. He äñä-äñä ipu äpmeñuwiñqe, Timoti iqu kukñuä äma äpätä, awä ändätä, yeeqä inä iny-imäkäniñqä diñqe, nyi iqueñi henyqä maqänä dowatmqä itqänjä. ²⁰ Ämaqä nyitä anä äpmeñuee, henyqä qeqä bim-biqä tqaŋgi yätamäkkqä heyäniqe, hñqu-hñqu ma, Timoti iquñänji. ²¹ Ämaqä nyitä anä äpmeñquä tqua, Jisasi Kraisi Iqueqä wäunwiñqä tuwä äwiyäpu, quwqä-quwä miñqä iuñqänä äwiñqä iquayi. ²² Itañgi Timoti iquenyqe, “Iqu ämaqä suqä äñguänänjä imäkkqä-que-qe,” he näqñqä ae äyä eñä. Ymeqä-qu kanmä yätamäkkqä ävätä anä imäkätqänjiyä-panji, iqu nyi yätamäkkqä änyiyätä, kukñuä äñguä we-huñqä-täñi awä inä ätätñqe. ²³ Iiññqe, nyi tiñjä imäkmqä änyingji. “Nyi äänä nyimeñqutiyä” tmä, hiñuä ganä äqunmitañi, iqueñi qänakñi, henyqä maqänä dowatmä. ²⁴ Nyi ñqä Naqä Iquenyqä quuvqä eqiyätñqä-qae, Iqu hiñuinä ñqänğanguti, hea kuapänä maiqänğa, nyi-pqe emamä.

²⁵ Nyi iñjä imäqñqä änyingqä-qe, täñğanji, Epaplotitusi iqu henyqä dowatmqä kñuä ämeqä. Iqu heqä heyämaqä, nyi yätamäkkqä nyiyätñqä ändowatkuwä iquvi. Iqu ñqä nyämaqä eä, Kraisi Iqueqä kukñuwiñqä mäkä ita, wäunñuä anä itqänñueä iquvi. ²⁶ Iqu, “Nyi quñi hiñuä äkñğa qunmniqätiyä” tä itä, ä he iquenyqe, “Iqu täñjäyaqä äwinä” tqañgä qätä äwikuwiñqätäñi, qundqändqä kuapänä iqanğqenqä anğumä dowatmqä änyingji. ²⁷ Naqä-qakui, iqu yaqä äwitä, ae äpäkonmätä iqanğqä-qe, Goti Hanjuwä Iqu, iquenyqä huäqä äumäkkätä, yätamäkkqä vqanği, anği mätänjä eñqä-ma iuäqämakqe. Auä, Goti Iqu iquenyqä huäqä e äumäkkqe, nyiñqä-pqe inä itä, “Iqu iquenyqä-pqe huäqä-huñqä naqänänjä mequänñiyä” kñuä indqänätä, yätamäkkqä iññi, nyi-pqe inä änyikqe. ²⁸ Iiññqe, nyi iqueñi henyqä dowatmqä kiñjä änyingji. Iñji

he ique hinguä anğumä äqunätmepu, yeeqä iqanğpi, nyi henyqä qundqändqä miqä imä. ²⁹⁻³⁰ He nyitä täqi anä äpmenjqae, yätamäkkä nyipnä miqäqä, inäqe iqu hiqä anj ämetä, Kraisi Iqueqä wäunui imäkätäqetani, yaqä ämetä, ae äpäkonmätä ikqe. Iiñinqe, he iquenji, Naqä Iqueqä yoqeta, yeeqä aañä naqänänjä vätmapu. Itanğa ämaqä iqu enqä-panjä iquauñi, yoqä naqä inä wipu.

3

Kraisi Iquenyqä quuvqä heqiyqä iquanä, jänänänjuaiqä

¹ Itanğa nyämaqäüä, nyi kukñuä huizi tiinjä etqä. “He Naqä Iquenqä yeeqä iqanğpiyä!” Nyi henyñqä pipa anğuanğü äqiyäqäsññqe, enyqä miqä iqäqe. Ii, niññqä enqäma, ktqä equmuätäunqe.

² Ämaqä huiwä häuä äktäupu, qui imäkkänqä itqänjuwä iquauñi, wimasipu! Ämaqä iqua, hiveqä suqä, aañä ququvqenänjä imäkätqänjuwä iquayi. ³ Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä naqä-qakui, häuä ktäunqä iqua ma, ne tiinjä imäkkä iquneyi. Ne huiwiñqätä, wäunüä eeqäpnänjä imäkätunquä iunqätä, yätamäkkä neyqñqä quuvqä maeqiyqä inu. Goti Iqueqä Dñä Anğüä Iqu inemäkkanği, Goti Iqueä yoqenqä aquvä äqänätanä, Kraisi Jisasi Iqueä yoqe, haqä ämamäutunquä iquneyi.

⁴ Nätmatqä huiwiñqätä, wäunüä anğuinqätänji, nyi eeqäpnänjä-tänunji. Inji ämaqä nätmatqä iinjä iquaquinyqä quuvqä eqiyätqänjuwä iquauñi, nyi ämawqätäunjä. ⁵ Ii tiinji. Inqä nipai änmikqänğani, hiunji 8 ae äpäwqanğa, qu nyaqä huiwi häuä anğtäukuwi. Nyi ämaqä Israitqä iutanjä, Benjämenä iquesanjä ekuwuiquä hueqä-himqä iutanjä iqunji. Inqä nipeu, apique, nyitäñi, nämbqune Israitqä iquauqä kukñuitä, suqetä, a äqätänju. Nyi kukñuä-

suqä Mosisi iqu äqäkqeu qänaknäni, Parisitanjä iqua* iqä-ma iinjä itnqä iqunji. ⁶ Nyi Goti Hanjuwä Ique aquvänä iwimäkmqä indqänätmä, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyätanqawä iquauñi, qui imäkmiñqe. Inji ämaqe, qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqä iuta änyi-wäsäuquwi, qu nyi kukñuä-suqä iunji, hñque mävasquä-qunä mänqumuapnä. Ämaqä iqua, nyi enqä-parjä-qua ma, nyi ämäwqätäunjä.

⁷ Nyi kinqanäni, “Suqä huiwiñqänäni iqua yätamäqkä nyipñqäuä” indqänmiñqä-qe, tängani nyi qänaknäni Kraisi Ique ävätmä, nätmätqä iinjä, qua täutanjä hiñqñqä etanji äqunätqänjä. ⁸ Inqänä ma, Kraisi Jisasi nqä Naqä Iquenyqä näqñqe, ii nätmätqä aañä naqä-qakuä etanji äqunätmä, nätmätqä eeqäpnänjä qua täutanji, quvqänänjä etanji äqunätqänjä. Nyi Ique qänaki wivändmqä diñqe, nätmätqä eeqänäni tuwä äwiyqe. Nyi iinjä imäkqe, Iqueqä-qunä eämä, Ique guä enqä-ma kiuänqänätätmqä imäkqe. ⁹ Nyi ämaqä jänänäni, wäunjuä itmä, suqä Mosisi iqu äqäkqä iu qänaknä itmä, iuta maeqä imä. Nyi ämaqä iinjä-qunñi, nqä Kraisi Iquenqä quuvqä heqiyqä iuta emä. Inji Goti Hanjuwä Iqu, ne Iquenyqä quuvqä e heqiyätanqquä iutanji, nenyqe, “ämaqä jänänänjuaiqä” ätänä. ¹⁰ Nyi Kraisi Iquenyqä näqñqe, tiinjä himqe. Iqu äpäkonätä, Iqueqä yänänäqñqeta anji ävaukqe, Iqu yänänäqñqä iitä, yänänäqñqä inyimäkätñqätä, ga Iqu täñjä-hunqä ämakqe, qäquye anä menqätä, itanqä Iqu äpäkonqgä-pa päkonmniñqätä, iinjqe näqñqä mamqe. ¹¹ Inji, nyi-pqe äpäkonätmä anji inä vamniñqänä.

“Nyi hiqñqä du timäumqä diñqe, yänjä äqänqä äwätqänjä”

¹² “Nyi iinjä ae imäkätmä, Goti Iqueqä hiqñqä iunji, ae ätimäukqä-qunä,” matqä iqä, oee. Nyi iu qäyu

* 3:5 Parisi iquauñqe, ämaqe tii ätmiñuwi. “Qu kukñuä-suqä Mosisi iqu äqäkqeu, qänaknä äñguänänjä iqä-quaeqä.”

timäumqñqe, Kraisi Jisasi Iqu indmetä, a yänänäqñqä ängiqätätqäüä. Iutañi, nyi iinjä timäumqe, yänjä äqänğa äwätqänjä. ¹³ İqä nyämaqäüä, nyi iuñi matimäuqä iqäqä etanğqenqä näqñqä emä-qe, tiinjinä iqämä. Nyi nätmatqä hiñuiqändqänqe, kñui anğumä mämewqä itmä, hiñuiqänjä näñi äwiñqä iuñqä, yänjä äqänğa umqe. ¹⁴ Ämaqe qañä tnänjä äwätqänjuwä-ma, nyi hiqñqä du ätimäutmä, nätmatqä Goti Iquesa mamqä diñqe, yänjä äqänğa äwätqänjä. Goti Hanjuwä Iqu, nyi hänjä-pmeqä qäukuä yänji mamqä diñqe, Kraisi Jisasi Iqueqä wäuñuä iuta, tääqä ändätmakqe.

¹⁵ Ne neqä qeqä-quuvqä imñi, naqä ae imänätuñquä iqune, ne eeqäpnä nätmatqä iuñqe, kñuä indqänqe asänä meqänqe. Hesänjä hñqua, iñqe qämä-qämä iquwi, Goti Hanjuwä Iqu, 'Qäyunäñi tiinjqä' ätuätä, ämotquenä. ¹⁶ İtañgi täñğani, ne hñqunä-hñqunä näqñqä ämetanä, naqä äsqisa ti imänğququä etanğutqe, näqñqä ii mäwquatämäuqä, qänaknä iqa uwquatunqe.

¹⁷ Nyämaqäüä, nätmatqä nyi imäkätñqä iuñi, asänä imäkqanğpu. İtañğa ämaqä, suqä ne imäkätunquä-ma asänä imäkätqänjuwä iquauñi, hiñuä äqunäpu, iquautañi näqñqä ämepu, he-pqä inä imäkqanğpu. ¹⁸ Hiñuiqänä etminqä-ma, täñğani, huäqä nuñğanği kñuä äqiyätmä iinä etätqänjä. Ämaqä kuapänäñi, Kraisi Iqueqä zä-huätati huñqenqä mäwiñqä itä, mändi äkittqiyäpu äp-meñä. ¹⁹ Ämaqä iñi, qu quwqä huiwiqeqä äwiñqä dunä imäkäpu, kñui nätmatqä qua täutañä iuñqä indqänäpu, suqä quvqä imäkñqänğani, womba miqä, yoqä haqä ämatnämäunäpiyitañi, tä du qui imäkmbñqä up-nuwi. ²⁰ "Nyi imäkätñqä iuñi, asänä imäkqanğpiyä" etqäqe, ne qutäñi, asänänjä ma, neqä quae, qäukuä haqä yätu etanğiyi. İñi Naqä Jisasi Kraisi, ne hänjä inemäkäqumuatqä qäukuä yänjisa quvepäniqä İquenyqe,

hiñuä äqänanä äpmerju. ²¹ Iqu neqä huiwä quvqä tä änyänque, änakunmäkätä, Iqueqä huiwä änguänänjä, qua buta ävautä, ämakqä enqä-panjä iinjä inemäkäniqe. Iqu nätmätqä eeqäpnäñi, Iqueqä ämiqä yäpä iqi hiäniqä diñqä yänänäñqä-tänjä eä, itanga yänänäñqä asä iutañi, iinjä inemäkäniqe.

4

Suqä änguä iquanä imäkqangpu

¹ Iiñiqqe, ñqä nyämaqä, nyi henyqä aanjä kuapänä änyinätä, hiñuä maeqänmqä änyinätñqäuä, nyi kukñuä tiinjä etqä. “He Naqä Iqueni mäñvquatämäuqä, Iqutä ämuänmbu, yänänäñqä tqäutangpiyä.” Nyi aquvanä inyimäkqetä, wäñuä dñä huqä itñqe änguä meqetäñi, ii heyi.

² Yuliyaktä, Sindikektäñi, nyi manjä tiinjä äquesqä. “Qe qävangui, Naqä Iqueqä iuangui eänñiyi, äkasuwä matñqä, quami qeiqinyä pmanyqä.” ³ Wäñuä nyitä anä imäkätqänueä iquki, si apäkä iuaquñi, quami iinjä pmayñqä yätamakqä wisñqä änyingï. Nyi kukñuä äñguä we-huñqä-tänñi, awä tätqätangañi, iuaqutä, Kelemenä iqutä, itanga ñqä ämaqä nyitä wäñuä anä iqä iquatä yätamakqä änyimiñuwi. Bukä, ämaqä yoqä härñä hea ique-ique pmeqä meqänqä äqänä äwiñqä yänñi, quvaqä-pqe inä äqänä äwi.

⁴ He Naqä Iqueqä eänjuwi, hea ique-ique yeeqänä iqangpu! Nyi angumä etqä, “Yeeqänä iqangpiyal!”

⁵ Ämaqä eeqänänjä iuqä hiñuä iqñi, ämaqä hanuenä epu, iuñqä qeiqi iwitqueqä-quenä hiätangpu. Naqä anñi quvepätnqä Iqu qäqiqiyi. ⁶ He nätmätqä hmbinyqä äwäwa miqä pambu. Nätmätqä äki-äkitañi he emetqätangqä iuñqe, Goti Hanjuwä Iquenyqä tääqä ätuäpu, ‘änñiqä’ ätuäpu, hiqä enqenqä awä ätuäpu, yatñqä vqäpnqe. ⁷ Iinjä

imäkquwi, Goti Hanjuwä Iqu, heqä äwqe hanjuä imbñqä emäkänä. Äwqä hanjuä Goti Iqu ävätñqe, he Kraisi Jisasi Iqutä ämuäññätanquwiñqe, hiqä qeqä-quuvqetä, hiqä kñuä indqänqetä, äñguä nyätñqä emäkänä. Ne ämaqä-qune, äwqä hanjuä iquenqe, näqñqä äñguänäñi, änä mämeqä yanä. Ii aañä äñguänäñiqä.

⁸ Ñqä nyämaqäüä, kukñuä yäpaki, tiñjä etqä. Hiqä kñuä indqänqä imñi, kñui suqä äñguänänjä Goti Iqu äwinyänqä iquauñqä indqänqñqe. Suqä iinjä iqua, naqä-qakui, jänänäñi, ikikinyäñi, itanğa yoqä naqä-tänjä eäpu, suqä huiziquaunji ämäwqätäunqä, iquayi. ⁹ Wäunjuä nyi imäkätqätanğä he hiñuä äñqänäpu, kukñuä nyi awä etätqätanğä qätä änyiyäpu, näqñqä nyita ae ämetqänjuwi, he-pqe yamwiqä inä imäqäpñqe. He iinjä imäkätqänjuwi, Goti äwqä hanjuä änyanä pmeqä nätapqä Iqu, hesä anä pmetänä.

“Nyi eeqä-tänjä, ä maeqä-tänjä äpmeñqä, iinjä qundqändqä miqunji”

¹⁰ Tänğanji he nyiñqä kñuä heyqanji, yätamäqä ängumä nyiyqanquwiñqe, nyi Naqä Iquenji yeeqä aañä naqänänjä ävqä. Awä iqäñi, he nyi yätamäqä ae änyipqä etanğqä-qe, hänaqä hma etanğqä iuta häpäqutäqutä ikuwi. ¹¹ Nyi nätmatqänqä ii etqe, aañqunä eämä maetqä iqä. Ii tiñji. Nyi eäqä-tänjä, ä maeqä-tänjä äpmeñqe, iinjä qundqändqä miqunji. ¹² Äwa iqänğatä, kuapänä-tänänğatä, nyi äñguä pmamqä diñqe, näqñqä enjä. Nyi äwqä mbäsätanği äpmeñqä ä, dä äpmeñqä, nyi ‘squäüä-qe’ matqä imä, äwqä-qeiqinyä änymä pmetmä. Nyi kuapä-tänjä äpmeñqä ä, äwa itmä äpmeñqä, nyi asä iinjä pmetmä. ¹³ Nyi yänänäqñqä inyimäkätñqä Iqueqä yänänäqñqetanj, nätmatqä eeqänäñi imäkmä. ¹⁴ “Nyi

äwäwa miqä iqänä” qäyä etqanqä-qe, hanä-iqä nyimeqanqge, ne anä metunquä iunqge, he yätamakqä ätnämäuwuwi, ii anguanäni.

Poli iqu, iquauqä yätamakqä vqenqä, “änqiuqä” ätukqenqä

¹⁵ Ämaqä Pilipai pmeqä iquenä, he näqñqä tiñi ae äyä enä. Nyi wäunquä kukñuä anqñuä we-hunqä-täñi, heyaqä awä iqi änyä qe ipäqiyätmä, qua naqä Masendoniya iu ävämetmäñganji, ämaqä quuvqä heqiyqä huizi, suqä ävqä iquenji, qu mimäqä iqanqä, ne yätamakqä inguatunquä diñqe, henyä änyikuwi. ¹⁶ Nyi anä-himqä Tesälonaika iu yqänä äpmamä, nätmätqänqä äwa iqämanätqätanqanji, he yätamakqä hñganä-hñganä änyimiñuwi. ¹⁷ Nyi ii etqe, he nyi nätmätqä hui anqumä dappñqä matqä iqä. “Heqä suqä ävqä iquenji, mäwquatämäuwä äpakänä imäkätqänjuwi, Goti Hanjuwä Iqu, anqñuä emäkquänqiyä” etqä. ¹⁸ Nyi qäyunä ae ämetmä, nätmätqä kuapätänjä eäqä. He äväwqatquwi, nyi Epaplotitusi iquesa ae ämeqäqe. Inji täñganji nyi nätmätqä aanjä kuapänänjä-tänjunji. Hiqä yanjä iqe, Goti Iquenyqä hiqäva sisnyanjä-weqä anqñuä äqiyätqänjuwä-panjä iñji. Hiqäva iunqge, Iqu kuapänä äwinyätä, henyqä aquvänä iqi. ¹⁹ Inqä Goti Iqu, nätmätqä anqñuä kuapänänjä ämenqge, eeqäpnänjä he äwa itqänjuwä iunji, Kraisi Jisasi Iquesanji, äwa miqänqä qäyunänä etapänä. ²⁰ Goti Hanjuwä Iqu, neqä Goti Iqu eä, Apiqu enqge, Iqueqä yoqe hea ique-iquenji, haqeqä witätñqänänji. Ii naqä-qakuä eä, qäyä äpmetänä.

“Henyqä hui mimäuwä iqunä” ätkuwinqä

²¹ He Kraisi Jisasi Iqueqä qokä-apäkä eeqänänjä iquauñi, “Henyqä hui mimäuwä iqunä” tquäpñqge. Ämaqä quuvqä heqiyqä nyitä anä äpmerñquä iqua-pqe, “Henyqä hui mimäuwä iqunä” etqä. ²² Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqä täqi äpmerñuä iqua, Romätanjä ämiqä naqä Sisa iqueqä wäunquä-wiyqä iquautanjä hñquatä, huiziquatänji,

Pilipai 4:23

16

Pilipai 4:23

“Henyqä hui mimäuqä iqunä” inä etqä. ²³Neqä Naqä Jisasi
Kraisi Iqu, Iqueqä qeqä imänqeuta hiŋgi etapquä.

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 19 Oct 2021 from source files dated 18 Aug 2021

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac